

МЕТОДОЛОГІЯ ФІНАНСОВИХ ІМПЕРАТИВІВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ МІСТА

Аналізується сутність і зміст поняття «фінансовий потенціал території» як важливої категорії методології фінансового забезпечення сталого розвитку міст. У зв'язку із фінансовим потенціалом міст розглядається поняття «фінансовий імператив». Для визначення впливу фінансових імперативів на сталий розвиток міст розроблена методологія їх оцінки, яка базується на визначенні інтегрального індексу мобілізації фінансових ресурсів міста.

Ключові слова: місто, місцеве самоврядування, фінансові ресурси, фінансовий потенціал, фінансовий імператив, показник мобілізації фінансових ресурсів міста, індекс мобілізації фінансових ресурсів.

Постановка проблеми. Забезпечення успішного соціально-економічного розвитку територій потребує комплексних дій з оцінювання стану їх розвитку, визначення шляхів залучення необхідних ресурсів, розроблення заходів зі збереження та модернізації наявного потенціалу. Однак сьогодні питання забезпечення фінансовими ресурсами місцевого самоврядування залишається одним з найгостріших. З огляду на це особливої актуальності набуває обґрунтування теоретичних засад фінансового забезпечення територій, що створить основу для розробки ефективних механізмів управління їх розвитком з використанням фінансових інструментів тобто розробка методології фінансових імперативів розвитку міста.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем фінансового забезпечення місцевого самоврядування, аналізу фінансових імперативів розвитку територій (регіонів), міст присвячено чимало наукових праць: Є. Балацького, В. Бондаренка, Т. Бондарук, М. Бутка, І. Вахович, О. Василика, А. Даниленка, В. Загорського, В. Зайчикової, Л. Калашнікової, О. Кириленко, І. Козій, А. Кондрашихіна, І. Лазепко, П. Леоненка, К. Павлюк, І. Сторонянської, В. Федосова та ін.

Постановка завдання. У науковій літературі існує багато підходів до розуміння фінансового забезпечення розвитку регіону, території, місцевого самоврядування, місцевих органів влади. Розглянемо загальні визначення фінансового забезпечення і в першу чергу роль фінансового потенціалу території.

Викладення основного матеріалу дослідження. Збільшення ролі власного фінансового потенціалу території на сучасному етапі розвитку обумовлені низкою чинників. По-перше, процеси урбанізації та метрополізації накладають нові функції на міста, перетворюючи їх на самостійних гравців у світовому та національному економічному просторі, що передбачає наявність достатнього обсягу фінансових ресурсів та здатності ефективного управління ними. По-друге, сьогодні в умовах дефіциту фінансових ресурсів у межах держави та їх значного здорожчання на наднаціональному рівні критеріальною детермінантою розвитку повинна стати опора на власний фінансовий

потенціал та імплементація ендегенної моделі розвитку муніципальних утворень.

Отже, на перший план виходить здатність органів місцевого самоврядування акумулювати, використовувати та нарощувати власний фінансовий потенціал. Наголосимо, що фінансовий потенціал території (в нашому випадку міста) відображає не тільки фінансові ресурси, які одразу можна оцінити, але і ті, які обслуговують тіньову економіку, або грошові кошти, які перебувають в іммобілізованому стані, і не можуть вважатися фінансовими ресурсами. Фінансовий потенціал слід розглядати як динамічну категорію, яка визначається як здатність міста до саморозвитку, стабільного та прискореного економічного зростання на основі інтенсивних та інноваційних факторів розвитку та посилення соціальної орієнтації ринкової економіки території.

Зазначене зумовлює доцільність використання потенціального підходу до дослідження фінансів міста, згідно з яким фінанси розглядаються не як проста сукупність фінансових ресурсів, які можуть бути використані в цілях територіальної громади міста, а й як уміння і здатність органів місцевого самоврядування ефективно управляти ними. Така позиція поглиблює уявлення про фінансове забезпечення міста та його складові, дозволяє визначити місце фінансового потенціалу у фінансовому забезпеченні розвитку міста як складної соціально-економічної системи.

Не менш важливою категорією при розробці методології модернізації продуктивних сил міста є визначення сутності поняття «фінансовий імператив». У загальному розумінні термін «імператив» походить від лат. *impetatives* – владний, і означає веління або настійну вимогу [3, с. 217].

Водночас існує багато трактувань даного терміна, наведемо деякі з них. Так П. Кікель зазначає, що «імператив» (від *imperativus* – наказовий) – це норматив, який не підлягає обговоренню, моральна форма – встановлення, рецепт поведінки. Імператив – одним з необхідних суб'єктивно вироблюваних, але за необхідністю об'єктивно зумовлених засобів обмеження поведінки, власне суспільного буття людей, розрахованих на запобігання анархії та соціального колапсу; одна з форм жорстких установок, що

виробляються культурою даної епохи як зразка для загального спрямування, обов'язкового для всіх членів суспільства [1].

С. Лебедев говорить, що імператив – це структура соціального знання, яка виступає безпосереднім провідником від створення суб'єкта до соціальної дії (поведінки) [2].

Імператив від латинського (imperatives – владний, наказовий) означає вимогу, наказ, закон [5]. Цей термін раніше використовувався у філософії для означення загальнозначущого морального наказу. У загальновизнаному логічному трактуванні імператив означає безумовний принцип поведінки [7, с. 491].

Отже, фінансовий імператив – домінуючий стан забезпечення фінансовими ресурсами (пошук, залучення й ефективне їх використання), який досягається через систему фінансування, яка

здійснюється у різних формах (самофінансування, кредитування, зовнішнє фінансування, інвестування та оренда) задля реалізації пріоритетів модернізації продуктивних сил міста. Водночас фінансовий імператив – граничні умови функціонування фінансової сфери міста, які не повинні порушуватись за будь-яких умов.

На рівні міста такими цільовими імперативами повинні стати: забезпечення поточної фінансової дієздатності міста та його соціально-економічний розвиток у перспективі. Досягнення задекларованих цілей можливе лише за умови, розробки та реалізації обґрунтованої та ефективної фінансової політики міським менеджментом. Основними принципами такої політики повинні стати: збалансованість, наукова обґрунтованість, комплексність, ефективність, адекватність, пропорційність і законність (рис.1).

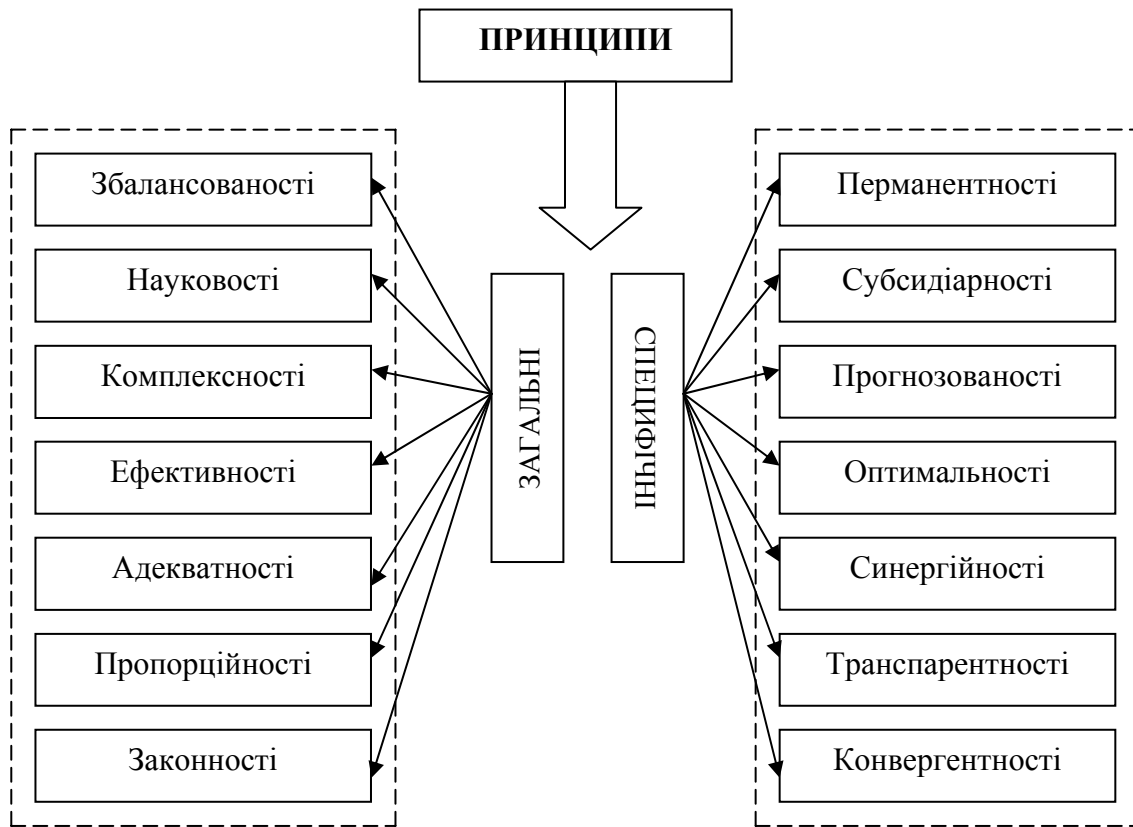

Рис.1. Принципи спрямованості фінансового потенціалу органів місцевого самоврядування розвитку міста [4, 6]

До загальних принципів реалізації фінансових імперативів, які будуть спрямовані на модернізацію продуктивних сил, відносяться: збалансованості; науковості; комплексності; ефективності; адекватності; пропорційності; законності.

До специфічних принципів відносяться: перманентності; субсидіарності; прогнозованості; оптимальності; синергійності; транспарентності; конвергентності.

Для оцінки впливу фінансових імперативів на сталий розвиток адміністративних центрів субнаціонального рівня нами розроблена

методологія їх оцінки, яка повинна базуватися на визначенні інтегрального індексу мобілізації фінансових ресурсів міста.

Інтегральний індекс мобілізації фінансових ресурсів міста для модернізації його продуктивних сил вказує за допомогою яких фінансових важелів можливе залучення необхідних ресурсів, які можуть бути використані для нагальних потреб міста.

Під фінансовим важелями ми будемо розуміти конкретні форми фінансових відносин і дій, пов'язаних із формуванням, розподілом та використанням доходів і фондів грошових коштів

на рівні міста. До них будуть відноситися: податки, збори, митні платежі, прибуток господарюючих суб'єктів, бюджетні асигнування, дотації, субвенції, субсидії, стипендії, пенсії, премії і т. ін.

Узагальнюючи можна сказати, що джерелами надходження ресурсів виступають:

- кошти місцевих бюджетів;
- фінансові ресурси господарюючих суб'єктів;
- фінансові ресурси домогосподарств;
- залучені та запозичені фінансові ресурси.

Етапи проведення інтегральної оцінки мобілізації фінансових ресурсів міста для модернізації його продуктивних сил такі:

- 1) формування масиву показників за різними складовими фінансових ресурсів;
- 2) обчислення часткових показників мобілізації фінансових ресурсів за визначеними складовими;
- 3) інтегральна оцінка мобілізованих фінансових ресурсів міста;
- 4) групування та порівняння окремих міст із загальноукраїнським показником;
- 5) виявлення слабких місць при здійсненні мобілізації фінансових ресурсів з урахуванням розрахованого коефіцієнту.

Для визначення рівня мобілізації фінансових ресурсів нами були відібрані такі показники: рівень фінансових ресурсів домогосподарств в розрахунку на кількість мешканців міста; рівень доходів бюджету відповідного міста; фінансові ресурси підприємств та залучені фінансові ресурси.

На основі цих даних необхідно здійснити обчислення часткових показників мобілізації фінансових ресурсів. До них належать:

- індекс накопичення фінансових ресурсів домогосподарства;
- індекс доходності місцевого бюджету;
- індекс мобілізації фінансових ресурсів господарюючими суб'єктами;
- індекс залучених фінансових ресурсів.

Індекс накопичення фінансових ресурсів домогосподарствами показує, яка кількість сформованих ресурсів припадає на одну особу в місті і може бути розрахований за формулою:

$$I_{\text{інтег}}_{\text{ФРДГ}} = \sqrt[n]{\prod_{i=1}^n I_{\text{ФРДГ}_i}} = \sqrt[5]{\prod(I_{\text{ФРДГ}_1} \dots I_{\text{ФРДГ}_5})} \quad (1.1)$$

де $I_{\text{ФРДГ}_i}$ – індекс накопичення фінансових ресурсів домогосподарств міста за i – періодів, який розраховується:

$$I_{\text{ФРДГ}} = \frac{\sum \text{ФРДГ}}{\text{ЧН}}; \quad (1.2)$$

де $\sum \text{ФРДГ}$ – сума фінансових ресурсів акумульованих домогосподарствами міста;

ЧН – чисельність наявного населення міста;

n – кількість часткових індексів накопичення фінансових ресурсів домогосподарствами (це можуть бути індекси за 2, 3, ..., 10 років).

Індекс доходності місцевого бюджету вказує ступінь його доходності в розрахунку на 1 особу міста і розраховується за формулою:

$$I_{\text{інтег}}_{\text{ДМБ}} = \sqrt[n]{\prod_{i=1}^n I_{\text{ДМБ}_i}} = \sqrt[5]{\prod(I_{\text{ДМБ}_1} \dots I_{\text{ДМБ}_5})} \quad (1.3)$$

де $I_{\text{ДМБ}}$ – індекс доходності місцевих бюджетів відповідного міста за i – періодів, який розраховується:

$$I_{\text{ДМБ}} = \frac{\sum \text{ДМБ}}{\text{ЧН}}; \quad (1.4)$$

де $\sum \text{ДМБ}$ – сума доходів місцевих бюджетів, за винятком міжбюджетних трансфертів.

Індекс мобілізації фінансових ресурсів господарюючими суб'єктами показує рівень грошових коштів, які залишаються в розпорядженні підприємства в розрахунку на 1 особу, що можуть бути використані у процесі відтворення та інвестування, і розраховується за формулою:

$$I_{\text{інтег}}_{\text{ФРГС}} = \sqrt[n]{\prod_{i=1}^n I_{\text{ФРГС}_i}} = \sqrt[5]{\prod(I_{\text{ФРГС}_1} \dots I_{\text{ФРГС}_5})} \quad (1.5)$$

де $I_{\text{ФРГС}}$ – індекс мобілізації фінансових ресурсів господарюючих суб'єктів за i – періодів, який розраховується:

$$I_{\text{ФРГС}} = \frac{\sum \text{ФРГС}}{\text{ЧН}}; \quad (1.6)$$

де $\sum \text{ФРГС}$ – сума фінансових ресурсів господарюючих суб'єктів міста.

Індекс залучених фінансових ресурсів показує, яка кількість всіх залучених коштів припадає на одного мешканця міста і розраховується за формулою:

$$I_{\text{інтег}}_{\text{ЗФР}} = \sqrt[n]{\prod_{i=1}^n I_{\text{ЗФР}_i}} = \sqrt[5]{\prod(I_{\text{ЗФР}_1} \dots I_{\text{ЗФР}_5})} \quad (1.7)$$

де $I_{\text{ЗФР}}$ – індекс залучених ресурсів міста за i – періодів, який розраховується:

$$I_{\text{ЗФР}} = \frac{\sum \text{ЗФР}}{\text{ЧН}}; \quad (1.8)$$

де $\sum \text{ЗФР}$ – сума залучених ресурсів в місті.

Під залученими ресурсами, ми розуміємо такі фінансові ресурси:

- прями іноземні інвестиції в місто;
  - кошти, які надходять від грантових програм чи проектів;
  - кошти приватних інвесторів тощо
- Загальний інтегральний індекс мобілізації фінансових ресурсів міста для модернізації його

продуктивних сил розраховується за такою формулою:

$$I_{МФРМ} = \sqrt[4]{I_{інтег\ ФРД} * I_{інтег\ ДМБ} * I_{інтег\ ФРГС} * I_{інтег\ ЗФР}} \quad (1.9)$$

де $I_{МФРМ}$ – індекс мобілізації фінансових ресурсів міста;

$I_{ФРД}$ – індекс накопичення фінансових ресурсів домогосподарствами;

$I_{ДМБ}$ – індекс дохідності місцевого бюджету;

$I_{ФРГС}$ – індекс мобілізації фінансових ресурсів господарюючими суб'єктами

$I_{ЗФР}$ – індекс залучених ресурсів міста.

Висновки. Формування методологічних засад фінансових імперативів модернізації продуктивних сил міста повинно базуватися на комплексі принципів задіяння фінансових імперативів, спрямовуватися на досягнення відповідних цілей та, при цьому враховуючи ступінь економічного розвитку міста з метою узгодження загальнодержавних і регіональних інтересів, визначення інструментів державної підтримки різних типів адміністративно-територіальних утворень, забезпечення єдності економічного простору держави, гарантування дотримання єдиних соціальних стандартів рівня та якості життя населення незалежно від місця проживання.

Список літератури

1. Кикель П. В. Краткий энциклопедический словарь философских терминов / П. В. Кикель, Э. М. Сороко [Электронный ресурс] – Минск : БГПУ. – 2006. – Режим доступа : <http://terme.ru/dictionary/176>.
2. Лебедев С. Философия науки: словарь основных терминов / С. Лебедев [Электронный ресурс] М. : Академический проект. – 2004. – 320 с. – Режим доступа : <http://terme.ru/dictionary/905>.
3. Навчально-економічний словник-довідник : Терміни, поняття, персоналії / [укл. В. С. Іфтемічук та ін., за наук. Ред. Г. І. Башнянина і В. С. Іфтемічука]. – 2-ге видання, виправлене в доповнене. Львів : «Магнолія 2006», 2008. – 688 с.
4. Осьмірко І. В. Система фінансового забезпечення інноваційного розвитку : поняття, структура та принципи функціонування. / І. В. Осьмірко [Електронний ресурс] // БІЗНЕСІНФОРМ – 2012. – № 7. С. 47-48. – Режим доступу : www.business-inform.net.
5. Петрушенко Ю. М. Концепція соціальних імперативів у теорії фінансування культурної сфери / Ю. М. Петрушенко [Електронний ресурс] – Режим доступу : essuir.sumdu.edu.ua.
6. Русін В. М. Фінансове забезпечення органів місцевого самоврядування : теоретичні основи та вітчизняна практика [Електрон. ресурс] / В. М. Русін. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_gum/aprer/2008_4_2/65.pdf.
7. Советский энциклопедический словарь / Научно-редакционный совет : А. М. Прохоров, М. С. Гиляров, Е. М. Жуков и др. – М. : Советская энциклопедия, 1980. – 864 с. , с. 491.

Аннотация

Илона Бабух

МЕТОДОЛОГІЯ ФІНАНСОВИХ ІМПЕРАТИВІВ СТАБІЛЬНОГО РОЗВИТКУ ГОРОДА

Аналізується сутність і зміст поняття «фінансовий потенціал території» як важливої категорії методології фінансового забезпечення стабільного розвитку міст. У зв'язі з фінансовим потенціалом міст розглядається поняття «фінансовий імператив». Для визначення впливу фінансових імперативів на стабільне розвиток міст розроблена методологія їх оцінки, яка базується на визначенні інтегрального індексу мобілізації фінансових ресурсів міст.

Ключові слова: місто, місцеве самоуправління, фінансові ресурси, фінансовий потенціал, фінансовий імператив, показник фінансових ресурсів, індекс мобілізації фінансових ресурсів.

Summary

Iлона Babukh

METHODOLOGY OF FINANCIAL IMPERATIVES STABLE CITY DEVELOPMENT

We analyze the nature and content of the concept of "financial potential of the territory" as an important category of financial methodology to ensure stable development of cities. Due to the financial potential of the city is considered the concept of "financial imperative." To determine the effect on the financial imperatives of sustainable urban development, has developed a methodology of assessment, which is based on the definition of the integral index of the mobilization of financial resources of the city.

Keywords: city, local government, financial resources, financial capacity, financial imperative, index funds, index mobilizing financial resources.